

УДК 338.1

JEL Classification Code: L53

Погребняк А.Ю.

*кандидат економічних наук
старший викладач кафедри економіки та підприємництва
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Голуб М.О.

*студент
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Круш П.П.

*аспірант
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ЯКІСНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПАНДЕМІЇ COVID-19 В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджується проблематика функціонування підприємств та економічних систем в цілому у часи пандемії COVID-19, основними негативними проявами та джерелами відповідних впливів стали суворі карантинні обмеження та ряд економічних наслідків, які з них випливають. Проведено дослідження особливостей протікання попередніх пандемій та їх впливу на економічні системи. Надано розгорнутий аналіз впливу коронакризи на діяльність підприємницького сектору економіки. Визначено основні тенденції розвитку бізнес-середовища у контексті ведення господарської діяльності в умовах перманентних пандемічних загроз та можливостей введення жорстких карантинних норм. На основі проведеного дослідження надано вичерпний перелік рекомендацій для суб'єктів господарської діяльності, щодо забезпечення та підтримки достатнього рівня прибутковості їх діяльності в епоху пандемії коронавірусу.

Ключові слова: пандемія; коронавірусна хвороба; коронакриза; прибутковість; прибутковість підприємств.

Постановка проблеми. Протягом останніх кількох років динаміка розвитку глобальних економічних систем та ключових світових економічних гравців демонструвала яскраво виражений рецесивний характер, що виявляло себе відповідним чином у динаміці зміни макроекономічних показників, значних коливаннях цінних індикаторів на сировинних ринках, істотне зниження облікових ставок національних регуляторів у ключових фінансових центрів світу, тобто так чи інакше мали місце яскраво виражені прояви передумов розвитку кризових явищ. Виникнення коронавірусної хвороби та її подальший розвиток до рівня епідеміологічної загрози глобального масштабу каталізував та загострив існуючі протиріччя економічних систем, сформовані впродовж десятиліття, тим самим змушуючи суб'єктів господарювання та владні структури змінювати традиційні підходи до реалізації власних функцій та внутрішніх процесів.

Безумовно пандемія справила колосальний вплив на економічний стан більшості країн світу та суб'єктів підприємництва, які функціонували

всередині та поза меж їх кордонів, виявивши вузькі місця, як у низці специфічних сфер, до прикладу таких як проблеми національних систем охорони здоров'я, бюрократизованості та фактичної дисфункціональності окремих державних інститутів, так і проблематику, яка вже давно назріла серед приватного сектору. Разом з тим, варто погодитися з думкою, що пандемічні наслідки мали і матимуть певні позитивні прояви, адже подібні процеси, по-перше, частково мали оздоровчий вплив на якісний склад суб'єктів підприємництва (усунувши слабкі та низько конкурентні суб'єкти), а по-друге, стали сприятливим підґрунтям до генерації передових форм комунікації на рівні виробник-споживач, виробник-держава, а також суспільство-держава, не говорячи про те, що завдячуючи пандемії прискорилися процеси розвитку віртуального сектору зокрема у сфері хмарних, телекомунікаційних технологій, а також електронної комерції. Саме тому наразі, все більшої актуальності набуває проблематика здійснення якісного аналізу у контексті суперечливості впливів пандемічних наслідків на суб'єкти підприємництва, особливо щодо забезпечення прибутковості їх діяльності, що слугує універсальним результуючим індикатором ефективності економічних взаємодій підприємницького сектору, його можливостей до подальшого росту і розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на високу актуальність порушеної проблематики та той факт, що дослідження по даному напрямку лише починають активно з'являтися у вітчизняному та світовому науковому просторі, існує ряд вітчизняних вчених, які у своїх дослідженнях починають аналізувати вплив пандемії на різні сфери економічної діяльності та національні макроекономічні індикатори в цілому, серед них, на нашу думку, особливої уваги заслуговують праці таких вчених як А. Ташлик, М. Мальська, І. Падняк, Н. Городинський, М. Філь, І. Вагнер, І. Демко, О. Маслій, Б. Іванюк, І. Федулова. Зазначимо, що на даний час недостатньо дослідженим залишається питання якісного аналізу впливу пандемії на економічне життя вітчизняних підприємницьких суб'єктів, особливо в контексті забезпечення їх прибуткового функціонування.

Метою даної статті є проведення якісного аналізу впливу наслідків пандемії коронавірусної хвороби, зокрема шляхом дослідження історичних паралелей впливу пандемій на суспільно-економічний розвиток, аналізу поточної ситуації, виокремлення основних тенденцій та узагальнення впливу встановлених фактів на формування та забезпечення прибутковості діяльності господарських суб'єктів.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на той факт, що пандемія COVID як явище є непередбачуваним, більш того має законодавчо закріплений статус форм-мажорної події, проте поняття пандемії не є нове, адже людство протягом усієї своєї історії стикалося з численними проявами хвороб та проблемами з обмеженням їх розповсюдження та лікування. Саме тому з метою більш чіткого розуміння можливих наслідків сучасної

пандемії, її впливу на різні сфери економічної активності доцільно провести ретроспективний аналіз впливових загроз епідеміологічного характеру які мали місце впродовж останніх ста років.

Найбільшою пандемією останнього століття безсумнівно є пандемія Іспанського грипу, яка мала місце протягом 1918-1919 рр. і за статистичними оцінками стала причиною загибелі за приблизними оцінками 50 млн. ос.[1]. Дослідниками зазначається, що дана пандемія спричинила колосальний вплив на світову економіку, що у глобальному вимірі спричинило падіння світового ВВП на рівні 6 % та загального рівня споживання на 8 % (характер економічних впливів порівняний до наслідків Великої депресії у США). Водночас, статистичні дані фіксують значно нижчі показники спаду для розвинутих країн, для прикладу, пандемія іспанського грипу у США спричинила падіння аналогічних показників на рівні 1,5 % та 2.1 % відповідно[2]. Більш того, у дослідженні економічних наслідків іспанського грипу Е. Брайнард та М. Сіглера базуючись на аналізі широкого спектру показників що характеризують доходи населення, щільність населення, урбанізацію, людський капітал та інші фактори, свідчать про надзвичайно високий позитивний вплив пандемії на показники росту доходів на душу населення[3].

Повертаючись до більш сучасних прикладів впливу епідеміологічних загроз на економічний розвиток, варто розглянути приклад вірусу SARS який мав місце у 2002 році і здебільшого стосувався азійських країн (Китай, В'єтнам, Сінгапур). Ключовими галузями, які постраждали від даного вірусу стали туризм та авіаперевезення. Варто додати, що вірус SARS є одним з таких, що забрав найменшу кількість життів порівняно з іншими інфекціями та вірусами глобального масштабу, кількість жертв складає 774 особи[1]. Проте, саме епідемія даного вірусу змогла продемонструвати повну неготовність світової спільноти до протидії пандемічним загрозам. За оцінкою аналітиків, даний вірус спричинив падіння темпів росту ВВП країн регіону Північно-Східної Азії (Сінгапур, Тайланд, Філіппіни) на 0,5% та 1,4% у першому та другому кварталі 2003 року, а також аналогічні зниження на рівні 0,4% та 1,0% для країн регіону Східної Азії (Китай, Південна Корея, Гонконг,)[4, с. 4].

Більш вагомим за SARS випробуванням для національних систем охорони здоров'я різних країн стала світова пандемія 2009 року, спричинена вірусом штаму H1N1, більш відома назва якого – «свинячий грип». Згідно даних Світового економічного форуму, дана пандемія забрала життя близько 200 000 осіб[1]. Варто зазначити, що оцінка впливу даної пандемії на економічні індикатори є дещо утруднена, що пояснюється накладанням наслідків світової економічної кризи 2008-2009 рр. на дану подію, проте існують деякі дослідження у даному напрямку. Зокрема, у дослідженні В. МакКірбана та А. Сидоренка, встановлено, що вплив пандемій навіть помірного характеру спричиняє значні наслідки для світової економіки позначаючись на скороченні частки світового ВВП у середньому на 0,8%[5]. Проте, серед усієї кількості підприємств, які здебільшого переживали спад

ділової активності були й такі, що значно покращили власне фінансове положення. Так за даними інформаційної агенції Reuters, внаслідок пандемії свинячого грипу фармакологічні компанії змогли отримати додатковий дохід на рівні 10,1 млрд. дол. США[6].

Таким чином, проаналізувавши основні показники та характеристики найбільш вагомих світових пандемій останнього сторіччя пропонуємо порівняти з наявними на даний час кількісно вимірними наслідками пандемії коронавірусної хвороби.

На даний час, кількість летальних випадків у всьому світі переважила за 1,6 млн. осіб, що є одним із найвищих показників смертності з часів іспанського грипу [7]. Порівнюючи кількісний вплив даної пандемії на глобальні економічні показники також фіксуються рекордні рівні, так аналітики Міжнародного валютного фонду прогнозують падіння світового рівня ВВП на 3%, що є найвищим рівнем спаду з часів Великої депресії 30-х років минулого століття[8].

Однією з ключових причин такого падіння є наслідки запроваджуваних більшістю урядів країн обмежувачих заходів з метою стримання темпів та розірвання ланцюгів зараження з метою уникнення пікових навантажень на медичні заклади. Такі заходи безсумнівно зумовили необхідність проведення скорочень штату персоналу з боку підприємницького сектору, що в свою чергу акселерувало проблему безробіття. Особливо актуальною дана проблема є для країн, що найбільше постраждали від пандемії, яскравим прикладом слугує США, де с докризових часів спостерігається зростання рівня безробіття з 3,7% до 10,4%[8].

Особливої уваги потребують окремі результати проведеного дослідження економічних наслідків коронакризи міжнародною організацією ЮНІДО[9]. Зокрема, у першій половині 2020 року зафіксовано помітні тенденції щодо зниження динаміки промислового виробництва, що виявляється у падінні показників Індексу промислового виробництва (Index of Industrial Production), що для високорозвинутих країн склало 18%, для країн середнього рівня розвитку – 24%, слаборозвинутих країн – 22%. Оцінюючи дану динаміку у розрізі окремих галузей, то найбільше всього зазнають втрат текстильна промисловість (більш ніж 58% компаній втратили більшу частину планових прибутків), меблева промисловість (54%), машинобудування (51%). Значного впливу пандемії коронавірусної хвороби зазнав підприємницький сектор, основні кількісні показники щодо якого, представлені на рисунку 1 нижче.

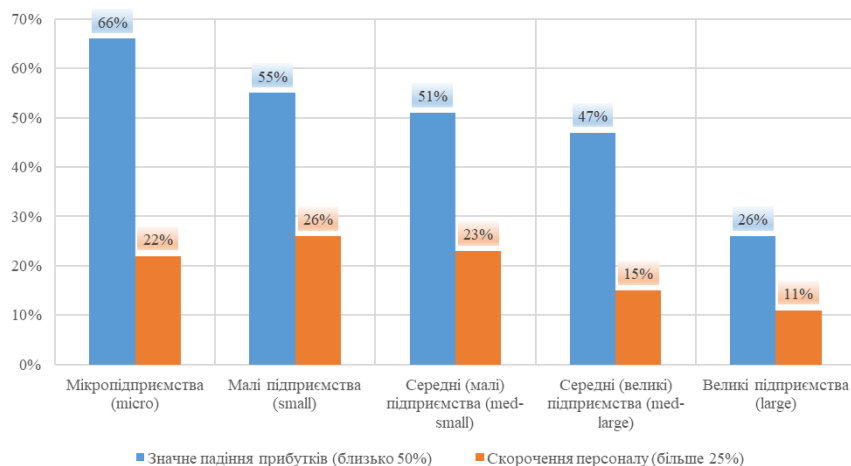

Рисунок 1 – Очікуваний вплив пандемії COVID-19 на показники прибутковості та зайнятості підприємств за їх розміром
Джерело: побудовано автором на основі [9]

Таким чином з рис.1 бачимо, що найбільшою мірою вплив пандемії у розрізі забезпечення прибутковості діяльності відчують на себе мікропідприємства та малі підприємства 66% та 55% прогнозовано втратять половину власних прибутків. Менш за все як з позицій скорочення персоналу, так і щодо прибутковості постраждають великі підприємства. Водночас скорочення персоналу характерне для малих та середніх підприємств.

Доповнюючи аналітичні дані щодо скорочення персоналу, згідно прогнозованих показників Міжнародної організації праці, за найбільш оптимістичного сценарію наслідком пандемії стане зростання кількості безробітних у глобальному вимірі на рівні 5,3 млн осіб, при цьому за найгіршого сценарію розвитку подій даний рівень сягне 24,7 млн осіб[10].

На основі проведеного дослідження та аналізу представленої інформації можна виокремити наступні тенденції розвитку підприємницького сектору виникнення та прогресивний характер яких напряму пов'язаний з існуючою наразі коронакризою:

1. Трансформація традиційних форм зайнятості та особливостей налагодження трудового процесу. Введення урядом різних країн карантинних обмежень справило вкрай негативний вплив на показники прибутковості підприємства, хоча мало й свої позитивні впливи, які виявили себе у вдосконаленні адаптивних можливостей підприємств набуття ними більшої гнучкості в організації трудової діяльності, використанні дистанційних форм комунікації, що у перспективі після подолання коронакризи стане одним із напрямків зміни існуючих підходів у напрямку поступової відмови від офісів на користь дистанційної зайнятості.

2. Галузева діджиталізація. Окремі сфери підприємницької діяльності зазнали потужного оновлення власного технологічного забезпечення з метою забезпечення наростаючих потреб, що в першу чергу стосується сфери онлайн-платежів, доставки та транспортних послуг, електронний обіг документації тощо.

3. Стрімкий ріст електронної комерції, що пояснюється рядом обмежень, які накладає коронакриза на особливості роботи магазинів та торговельних центрів, що в свою чергу спонукає споживачів до використання онлайн-закупівель.

4. Проблеми у забезпеченні стійкості та стабільності основних ланцюгів поставок як національного, так і зовнішньоекономічного формату охоплення, що знову ж таки, пояснюється різницею у введених різними регіонами або країнами тих чи інших обмежуючих заходів, які відповідним чином позначаються на роботі виробничої інфраструктури.

5. Активний ріст використання соціальних мереж та стрімінгових сервісів як основного формату проведення дозвілля у часи коронакризи, що також накладає відповідний вплив на прибутковість традиційних галузей розваг сприяючи як переливу прибутків, так і поступовому переливу капіталу у дані сфери.

На основі аналізу приведеної інформації та дослідженні основних тенденцій розвитку підприємницького сектору в умовах коронакризи пропонуємо виокремити найбільш вагомні заходи, імплементація яких з боку підприємницьких структур дозволить знизити негативні впливи кризових явищ та частково втримати докризові ринкові та фінансові позиції. Рекомендованими заходами є наступні:

- побудова довгострокових планів розвитку компанії в умовах критичної обмеженості можливостей ринкового середовища та їх подальша часова деталізація;

- аналіз можливостей щодо максимального переведу працюючих на дистанційну форму трудової діяльності паралельно впроваджуючи ряд запобіжників у вигляді програмного забезпечення, яке б дозволяло в умовах дистанційності реалізовувати контрольні функції менеджменту;

- забезпечити чітку регламентованість (формування інструкцій, положень, наказів тощо) дистанційного трудового процесу з метою синхронізації та системності роботи усіх функціональних ланок та самих працівників;

- розробка чіткої послідовності дій у разі виявлення коронавірусної хвороби серед працівників колективу, що має включати необхідні медичні, соціальні та організаційні процедури (починаючи з матеріального забезпечення захворівшого, закінчуючи системою перерозподілу його функціональних обов'язків);

- перегляд базової концепції на якій будується діяльність підприємства з метою забезпечення максимальної адаптації та переорієнтації діяльності у більш прибуткові напрямки, в межах наявних фінансових та кон'юнктурних можливостей;

- забезпечення постійності процесу моніторингу зовнішнього інформаційного середовища, розробка потенційних сценаріїв розвитку подій з відповідними діями підприємства за тих чи інших обставин;

– контроль за ефективним перерозподілом вивільнених коштів за рахунок виключення окремих статей витрат, які були актуальними в докоронакризові часи.

Таким чином, запропоновані заходи дозволяють більш комплексно підійти до процесу управління прибутковістю підприємства в умовах коронакризи, на основі врахування найбільш важливих аспектів його діяльності, які найчастіше стають причиною зниження показників прибутковості в умовах пандемії.

Висновок. В ході проведеного дослідження було здійснено якісний аналіз впливу наслідків пандемії коронавірусної хвороби на діяльність суб'єктів господарювання. Здійснено порівняння найбільш вагомих з точки зору економічного та соціального критерію пандемій останнього сторіччя. Визначено ключові наслідки впливу коронакризи на підприємницький сектор. Узагальнено основні тенденції бізнес-середовища, причиною виникнення та прогресування яких стала пандемія, а також розроблено комплекс заходів для вітчизняних підприємств в умовах пандемії, націлених на збереження стабільного економічного становища та забезпечення їх прибутковості діяльності.

Список використаних джерел

1. A visual history of pandemics. *World Economic Forum*. 2020. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2020/03/a-visual-history-of-pandemics>.
2. Social and Economic Impacts of the 1918 Influenza Epidemic. *National Bureau of Economic Research*. 2020. URL: <https://www.nber.org/digest/may20/social-and-economic-impacts-1918-influenza-epidemic>.
3. Brainerd E., Siegler M. The Economic Effects of the 1918 Influenza Epidemic. *C.E.P.R. Discussion Papers*. 2003. №3791.
4. Fan, Emma Xiaoqin. SARS: Economic Impacts and Implications. *ERD Policy Briefs*. 2003. с.14
5. Economic impact of swine flu. *Mint*. 2009. URL: <https://www.livemint.com/Money/ALhNfoq6Xlf5Vxja4fmniM/Economic-impact-of-swine-flu.html>.
6. Begley, S. Flu-conomics: The next pandemic could trigger global recession. *Reuters*. 2013. URL: <https://www.reuters.com/article/us-reutersmagazine-davos-flu-economy-idUSBRE90K0F820130121>
7. COVID-19 Coronavirus Pandemic. *Worldometer*. URL: <https://www.worldometers.info/coronavirus/>
8. Jones L., Palumbo D, Brown D. Coronavirus: A visual guide to the economic impact. *BBC*. URL: <https://www.bbc.com/news/business-51706225>
9. Coronavirus: the economic impact – 10 July 2020. *UNIDO*. URL: <https://www.unido.org/stories/coronavirus-economic-impact-10-july-2020>
10. COVID-19 and the world of work: Impact and policy responses. *International Labour Organization*. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_738753.pdf

References

1. World Economic Forum (2020) *A visual history of pandemics*, Available at: <https://www.weforum.org/agenda/2020/03/a-visual-history-of-pandemics> (Accessed: 9th December 2020).

2. Bureau of Economic Research (2020) *Social and Economic Impacts of the 1918 Influenza Epidemic*, Available at: <https://www.nber.org/digest/may20/social-and-economic-impacts-1918-influenza-epidemic> (Accessed: 9th December 2020).
3. Brainerd, E., Siegler, M. (2003) 'The Economic Effects of the 1918 Influenza Epidemic', *C.E.P.R. Discussion Papers*, 3791(0).
4. Fan, Emma Xiaoqin (2003) *SARS: Economic Impacts and Implications*, ERD Policy Briefs.
5. Mint (2009) *Economic impact of swine flu*, Available at: <https://www.livemint.com/Money/ALhNfoq6XIf5Vxja4fnniM/Economic-impact-of-swine-flu.html> (Accessed: 9th December 2020).
6. Begley, S. Reuters (2013) *Flu-conomics: The next pandemic could trigger global recession*, Available at: https://www.reuters.com/article/us-reutersmagazine-davos-flu-economy-idUSBRE90K0F82013012_1 (Accessed: 9th December 2020).
7. Worldometer (2020) *COVID-19 Coronavirus Pandemic*, Available at: <https://www.worldometers.info/coronavirus/> (Accessed: 9th December 2020).
8. Jones, L., Palumbo, D., Brown, D. BBC (2020) *Coronavirus: A visual guide to the economic impact*, Available at: <https://www.bbc.com/news/business-51706225> (Accessed: 9th December 2020).
9. UNIDO (2020) *Coronavirus: the economic impact – 10 July 2020*, Available at: <https://www.unido.org/stories/coronavirus-economic-impact-10-july-2020> (Accessed: 9th December 2020).
10. International Labour Organization (2020) *COVID-19 and the world of work: Impact and policy responses*, Available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_738753.pdf (Accessed: 9th December 2020).

Погребняк А. Ю.

кандидат экономических наук
старший преподаватель кафедры экономики и предпринимательства

Голуб Н.С.

студент КПИ имени Игоря Сикорского

Круш П.П.

аспирант КПИ имени Игоря Сикорского

КАЧЕСТВЕННЫЙ АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ ПАНДЕМИИ COVID-19 В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРИБЫЛЬНОСТИ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИТИЙ

В статье исследуется проблематика функционирования предприятий и экономических систем в целом во времена пандемии COVID-19, основными негативными проявлениями и источниками соответствующих воздействий стали суровые карантинные требования и ряд экономических последствий, которые из них вытекают. Проведено исследование особенностей протекания предыдущих пандемий и их влияния на экономические системы. Предоставлено развернутый анализ влияния коронакризиса на деятельность предпринимательского сектора экономики. Определены основные тенденции развития бизнес-среды в контексте ведения хозяйственной деятельности в условиях перманентных пандемических угроз и возможностей введения жестких карантинных норм. На основе проведенного исследования предоставлен исчерпывающий перечень рекомендаций для субъектов хозяйственной деятельности, по обеспечению и поддержания достаточного уровня прибыльности их деятельности в эпоху пандемии коронавируса.

Ключевые слова: пандемия; коронавирусная болезнь; корона-кризис; прибыльность; прибыльность предприятий.

Pohrebniak A.Yu.

PhD in Economics,

Department of Economics and Entrepreneurship

Holub M.O.

student Igor Sikorsky Kyiv Politechnical Institute

Krush P.P.

PhD student Igor Sikorsky Kyiv Politechnical Institute

QUALITATIVE ANALYSIS OF THE COVID-19 PANDEMIC IMPACT IN THE CONTEXT OF PROVIDING THE PROFITABILITY OF DOMESTIC ENTERPRISES

The article examines the functioning of enterprises and economic systems in general during the COVID-19 pandemic, the main negative manifestations and sources of such impacts were severe quarantine restrictions and a number of economic consequences that follow from them. A study of the peculiarities of previous pandemics and their impact on economic systems. A detailed analysis of the impact of the corona crisis on the activities of the business sector of the economy is given. The main trends in the development of the business environment in the context of doing business in conditions of permanent pandemic threats and the possibility of introducing strict quarantine regulations are identified. Based on the study, an exhaustive list of recommendations for business entities to ensure and maintain a sufficient level of profitability of their activities in the era of the coronavirus pandemic.

Key words: pandemic; coronavirus disease; corona-crisis; profitability; profitability of enterprises.

Погребняк Анна Юрївна
anna.u.pogrebnyak@gmail.com